

TEZĂ DE ABILITARE

A GENERATIVE PERSPECTIVE ON BILINGUALISM:
THE ROLE OF THE THREE FACTORS IN LANGUAGE DESIGN

O PERSPECTIVĂ GENERATIVISTĂ ASUPRA BILINGVISMULUI:
ROLUL CELOR TREI FACTORI ESENȚIALI ÎN ACHIZIȚIA LIMBII

conf. dr. Veronica Tomescu

Rezumat

Teza de abilitare prezintă cele mai importante realizări academice și științifice de după susținerea tezei de doctorat din 2013, fiind structurată în două părți. Prima parte prezintă domeniile de cercetare și temele pe care am lucrat de-a lungul carierei, iar a doua parte descrie direcțiile viitoare de cercetare.

Prima parte cuprinde trei secțiuni și descrie cercetarea pe care am întreprins-o în domeniul achiziției bilingve, pe baza datelor longitudinale, experimentale și corpus de narațiuni. Abordarea este generativistă. Prima secțiune prezintă publicațiile care descriu primele etape ale achiziției bilingve (Tomescu 2016a, 2017a, b, c), și anume două sisteme separate, active permanent și concomitent, ceea ce susține ipoteza diferențierii lingvistice (Paradis & Genesee 1996, Meisel, 1989, de Houwer 1990). Atât morfologia maghiară, cât și cea română urmează evoluția ce se observă la copiii monolingvi. Morfologia timpului apare mai întâi cu valoare aspectuală și nu deictică (conform Bronckart & Sinclair 1973, Antinucci & Miller 1976, Shirai & Andersen 1995). Explicația pentru întârzierea cu care apar construcțiile epistemice și modul condițional poate fi imaturitatea abilităților de Theory of Mind (Papafragou 1998, Cournane 2015). Un alt dezavantaj cognitiv al bilingvismului este explorat în studiul subiectelor pronume personal din limbile română și maghiară; utilizarea excesivă a pronumelui de persoana întâi singular

nominativ poate semnala o vulnerabilitate (Tomescu 2018b). De asemenea, bilingvii de vârstă grădiniței prezintă o oarecare întârziere în utilizarea corectă din punct de vedere pragmatic a subiectelor nule sau a substantivelor cu articol hotărât sau nehotărât cu funcție sintactică de subiect (Tomescu & Pupp 2023, 2024).

A doua secțiune detaliază achiziția mai multor structuri gramaticale din limbile română și maghiară care par vulnerabile în context bilingv ca urmare a influenței exercitate de limba cealaltă. Un exemplu izbitor în acest sens este genul substantivelor și pronomelor din limba română, precum și acordul adjectivelor, maghiara neavând gen gramatical (Tomescu 2016b, 2017a, b, c). O altă vulnerabilitate este prezentată în Tomescu (2015), și anume erorile de topică în limba maghiară pe care le fac bilingvii sub influența limbii române. Bilingvii reinterpretează ca opționale aceste reguli de reorganizare a ordinii cuvintelor în propoziție, cu atât mai mult cu cât topica este un fenomen de interfață (Sorace & Filiaci 2006) atât în limba maghiară, cât și în română. Omisiunea verbului copulativ (Avram & Tomescu 2017) și înțelegerea structurilor recursive (Avram, Sevcenco & Tomescu) sunt alte două exemple de vulnerabilitate interlingvistică.

Avram & Tomescu (2016) demonstrează influența favorabilă a conjugării hotărâte din maghiară asupra achiziției cliticelor din limba română, ca urmare a unor asemănări superficiale dintre cele două sisteme, dar și ca urmare a faptului că maghiara dezvoltă de la început atenția asupra trăsăturilor referențiale sau non-referențiale ale obiectului direct. În privința marcării diferențiate a obiectului direct însă, efectul este atât unul de întârziere, cât și unul pozitiv (Tomescu & Avram 2020). În datele longitudinale culese din primii ani de viață, de pildă, lipsesc cu desăvârșire marcările în context opțional, pe care copilul le evită, fiind un fenomen de interfață deci vulnerabil. Însă bilingvii de vârstă grădiniței marchează deja semnificativ mai des decât monolingvii de aceeași vârstă. Dublarea cu clitic în contexte opționale rămâne vulnerabilă (Avram, Pupp & Tomescu 2025). Folosirea cliticului reflexiv în contexte ilegitime este explicată prin reanalizarea acestuia ca marcator aspectual (Tomescu 2018a).

A treia secțiune prezintă cercetare aflată în curs de publicare. În Tomescu (2025, în curs de apariție), contrastez modelul *growing trees* (Friedmann et al 2021) cu cel *inward growth* (Heim & Wiltschko 2025), găsind dovezi mai degrabă în favoarea celui din urmă, deși nu fără concluzia că este necesară continuarea cercetării. De asemenea, studiez apariția elementelor de limbaj ce

aparțin dimensiunii comunicării și care, din punct de vedere sintactic, se poate accepta că se situează deasupra stratului CP.

În concluzie, bilingvii nu diferă de monolingvi în punctele esențiale. Moștenirea genetică (primul factor al lui Chomsky) asigură similaritatea traseelor de achiziție. Limitările computaționale sunt însă mai evidente în cazul bilingvilor, încărcătura cognitivă este mai mare. Experiența individuală (al doilea factor), inclusiv inputul, duce la eventuale variații. În privința celui de-al treilea factor, bilingvii se folosesc de mecanisme non-lingvistice de genul analogiei într-o mai mare măsură decât monolingvii, beneficiind de asemenea de pe urma experienței bilingve. Necesitatea de a menține mereu active cele două sisteme lingvistice are efecte cognitive pozitive.

În a doua parte a tezei discut viitoarele direcții de cercetare pe care am în plan să le urmez. În primul rând este vorba de continuarea cercetării detaliate în paragraful anterior, pe care intenționez să o extind la română (L1) și maghiară (2L1 și L1). În al doilea rând, am reluat studiul achiziției timpurii a morfologiei, cu accent pe articolul hotărât din limba română. Și în al treilea rând voi continua cercetarea aspectului lexical în limbile engleză, română și maghiară.